

Butlletí

del

Centre Excursionista de Catalunya

A LA VALL D'ARAN Y AL CANIGÓ¹

L'istiu del 1899 me trobava jo a la part alta de la Vall d'Aran, quan la galant invitació que'l Club Alpi francès féu a la nostra Societat pera concórrer a l'inauguració del *Chalet Gardé*, o casa de refugi, que acabava de construir al Canigó, va decidir-me a aprofitar en tant agradable excursió uns pocs dies que'ls meus treballs oficials anaven a deixar-me lliure; y com molts de vosaltres no haureu trepitjat aquella apartada porció de la terra catalana, no us ha de venir mal el seguir-me ab l'imaginació Aran avall, perquè es, en veritat, aquest país, digne d'esser visitat: sa proximitat a França y la facilitat d'entrar-hi en tots temps de l'any, mentres que d'Espanya les neus li barren el camí en absolut durant quatre mesos, y durant altres tres es ben perillós el seguir-lo, fan que s'hi hagi infiltrat l'esperit francès y que presentin els pobles una fesomia especial.

En llenguatge, quasi tots els aranesos coneixen els idiomes català, castellà y francès, y els dialectes aranès y patuà. El castellà s'explica perquè la meitat baixa de la Vall d'Aran es trànsit molt freqüentat pels aragonesos d'Osca; de manera que fins hi ha diversos noms locals que són castellans.

En construcció, les cases tenen l'estil de les edificacions de l'alta montanya francesa, ben diferent del de la vessant espanyola.

El tracte de la gent y les costums han pres també molt de la comarca ab que tenen més fàcil comunicació y més comerç.

Y el paisatge ofereix, per la munió d'altres montanyes que'l formen, per l'abundancia d'aigües y lo aspre y pintoresc, atractius grans al viatger, aixís com els monuments que s'hi conserven d'èpo-

¹) Notes hidrològiques de la Vall, y inauguració del *Chalet Gardé*, del Club Alpi.

ques llunyanes donen interessants motius als qui estudién l'antiga arquitectura.

De tots aquests aspectes baix els quals se pot examinar un país, jo no us en parlaré sinó incidentalment, perquè, a l'hora de sortir a llum aquesta conferencia, altres companys y també escriptors extrany a la nostra Societat ho han tractat detingudament: aixís es que no'm proposo donar, tot baixant del pla de Beret a Pont de Rey, més que unes poques notes hidrogràfiques, per si en alguna d'elles pot trobar-s'hi interès o novetat¹.

La Vall d'Aran es, de totes les nombroses valls que omplen l'accidentat territori català, la que tenim més lluny de la capital.

Situada en el centre dels Pireneus, y al peu de les més altes crestes d'aquesta serralada, ses aigües no venen a mitg-jorn com les dels altres rius nostres: corren a França, formant el capdalós Garona, que, passant per Toulouse, va a parar al mar a Burdeus, ont hi es navegable en alguns kilòmetres.

Més això que dic de la seva hidrografia no es absolut. Per causes que no són rares en la divisió de comarques, el territori de la Vall s'extén per fòra de les divisories d'aquestes aigües. Així es que a l'extrem oriental de l'Aran, Montgarri y les Cases de Montgarri segueixen formant-ne part encara que's trobin en el començament de la vall del Noguera Pallaresa, es a dir, en aigües que van al Mediterrà; y així mateix, a l'extrem occidental, l'edifici-refugi anomenat «Hospital de Viella» cau en aigües del Noguera Ribagorzana, riu que un poc més avall separa l'Aragó de la Catalunya; y, no obstant, dit edifici y sos voltants pertanyen a Viella, que es la capital, diriem, de la Vall d'Aran.

En cambi, punts del territori aranès que donen aigües al Garona pertanyen a pobles de la vall del Pallaresa: aixís els estanys de Saburedo són d'Espot; els de Bacibé, ont naix el riu Malo, són de Sorpe; y això sense comptar una montanya sencera com es el pic *Sendrosa*, que, voltada tota per territori aranès, pertany al poble

1) Aquesta conferencia fou donada en Desembre de 1899, acompanyada de profusió de projeccions de monuments y de paisatges; més, per una fortuita circumstancia ocorreguda al manuscrit, no pogué esser publicada al seu degut temps. Y oblidada del tot hauria quedat pera sempre si, al tractar-se ara per la nostra Societat de construir un edifici refugi a Ull de Ter, no vingués a donar-li un poc d'oportunitat. Emperò en aquests vuit anys s'han donat a la premsa tants y tants importants treballs sobre la Vall d'Aran, que m'ha semblat que devia treure del meu tot lo que pogués ser repetició, y reduir-lo així considerablement.

de Son, el qual desde temps immemorial sosté'ls seus drets y afirma que:

Mentres món serà món,
Sendrosa serà de Son.

El pla de Beret es l'extrem oriental de la Vall, y el punt menys alt sobre del mar (1.872 metres) pera entrar a la vessant mediterrània; més el camí que hauria de recórrer fins arribar a Esterri es tant llarg, que tot-hom segueix el del port de la Bonaiga, a pesar de tenir una altitud de 2.072 metres.

Se veuen vora de camí, per aquest pla, moltes pedres dretes que m'han semblat sempre fites o senyals pera guiar al caminant a través de l'extens llençol de neu que'l cobreix gran part de l'any; M. Gourdon, no obstant, diu que en algunes hi ha fet excavacions, trobant-hi cendres, òssos y troços de ferro, pot-ser del temps dels celtes.

Un macís montanyós, el macís de Ruda, notable per sa forma y elevació, que força al Noguera Pallaresa a recórrer un extens arc de círcol, s'aixeca sobre'l pla de Beret y llença aigües a la conca del Garona per medi d'un riuet nomenat Malo (aquí tenim un nom castellà), que naix en els estanys de Bacibé, entre'ls pics de Marimanya (2.665 m.) y de la Lanza (2.659 m.), que es un altre nom exòtic.

Aquest riu Malo presenta una particularitat que veurem altres vegades en les aigües de la Vall: s'amaga, a poc de nascut, dins d'una llarga cova caliça que forada la montanya cosa de mitg kilòmetre. En Reig diu, en sa obra *El Valle de Arán*, que un home hi estigué perdut vintiquatre hores a dintre.

Poc més avall de la confluència del riu Malo ab el riu Ruda ve a parar an aquest un altre petit afluent que, molt magre y esquifit, baixa del pla de Beret. ¿Qui diria que en tots els mapes figura aquest raquític capdal ab el nom de Font de Garona (Güell de Garona, com diuen en aranès)? Més avui ja no pot subsistir aquesta denominació. Ja l'any 1873, en una Memoria d'ingrés a la «Real Academia de Ciencias y Artes de Barcelona», deya l'enginyer de mines D. Ramon Jordà que'l veritable origen del Garona no era aquí, sinó als estanys de Saburedo, d'on baixa'l riu Ruda. M. Gourdon, en sa obreta *A través l'Aran* (París, 1884), treu també importancia an aquesta font, més opina que'ls orígens del Garona són múltiples; y reconeixent, diu, «ab el doctor tolosà M. J., que es un dels més fogosos partidaris del riu Ruda», que aquest

riu es un dels dos orígens del Garona, l'altre origen el posa al riu Artiga de Lin. L'enginyer forestal senyor Reig, en 1895, suposa l'origen del Garona als estanys de Saburedo, y lo mateix pensa l'enginyer Juli Soler en sa bonica guia *La Vall d'Aran* (1906).

Tal es també l'origen que jo he atribuït sempre al gran riu; de manera que, en rigor, el riu Ruda tindria de dir-se Garona: la petita fonteta ont el poble veu el naixement del riu no pot tenir-se per tal dintre de les regles admeses en l'hidrologia, que, obligant a posar l'origen dels rius a l'extrem de l'afluent més llarg, el porten aquí als estanys de Saburedo, d'ont surt el riu Ruda; y sols se comprèn que s'hagi anat sostenint a través dels anys aquest error, pel contrast que suposa'l considerar tant petita font origen d'un riu tant gran, y además per la pueril ilusió ab que alguns *touristes* se complauen en armar ab una dotzena de peces d'un franc un petit arc a sobre de l'esquifit filet d'aigua, pera poder dir al tornar a casa que «han construït un pont de plata a sobre del Garona».

La font de que us parlo té, además, una altra particularitat: a molts pocs passos d'ella naix, en el pla de Beret, una altra font que es el propi *naixement* del Noguera Pallaresa; y aquesta circumstancia d'esser les dues fonts tant properes y, no obstant, les aigües de l'una anar a parar al Mediterrani y les de l'altra a l'Atlàntic, ha ajudat a sostenir en les dues el caràcter de *naixement*, y ha fet inventar a propòsit d'elles la faula de que'ls rius que formen són dos germans que un jorn apostaren a qui arribaria més aviat a França, y a l'anar-sen

Noguera per Alós, tot joguinós;
Garona per Aran, tot rondinant¹,

guanyà, no obstant, el Garona; y el Noguera, desesperat, se tirà de cap al Mediterrani.

Separem-nos ja d'aquest lloc, sense arribar a Montgarri si no'n tenim absoluta necessitat, perquè l'espaiosa hosteria que al costat de la celebrada iglesia acull al viatger fadigat en aquest deliciós lloc, sembla que no sols vol guardar la tradició de la fundació piadosa que diuen deixà la marquesa de Balmaseda per haver escapat el seu promès del poder dels alarbs, sinó també la

1) Gourdon ho porta en aranès, dient:

Se'n va Noguera per Louz, tut duz:
Garona per Aran, bramant.

senzillesa de la vida d'aquells remots temps, en la taula, llits y habitacions.

En poc més d'una hora serem a Salardú, poble pintorescament aixecat en una llengua de terra entre'ls rius Inyola y Garona. A l'iglesia veurem l'imatge del Sant Crist tant venerat a la Vall. La tradició li dóna un origen semblant al de Balaguer, puix vingué

EL MOLÍ DE BAGERGUE

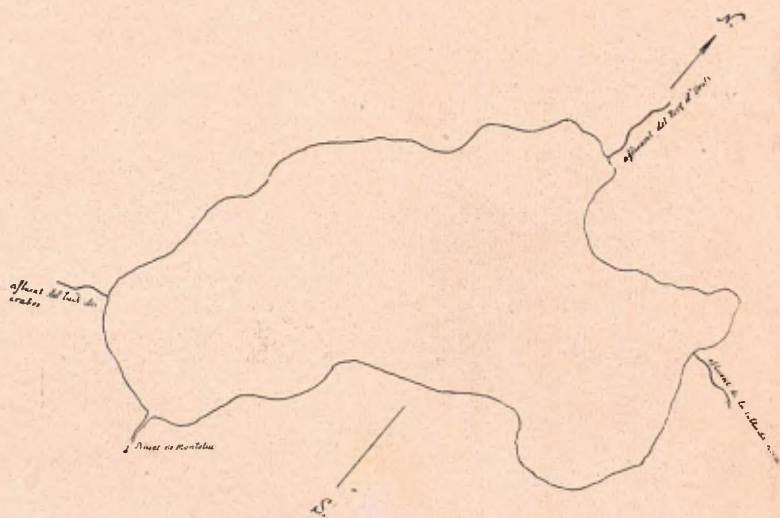
fins al poble nedant riu amunt; y entre'ls molts miracles que se li atribueixen es molt celebrat el d'haver lliurat a la Vall de l'invasió d'una terrible plaga de llagosta que venia d'arrasar gran part de la província de Lleida, y que's deturà abans de passar el port de la Bonaigua, aont s'hi havien dirigit els aranesos ab el Sant Crist en professó.

Corre'l riu Inyola per barrancades fondíssimes, y en una d'elles, al peu de Bagergue, s'hi veu el molí entre grosses llambordes caigudes del Puyo d'Unya.

Naix l'Inyola al peu del port de la Hurqueta en fontetes y xaragalls que recorren capritxosament diverses planures esgraona-

des que ocupen la vall alta del riu, y pren ja importància al rebre més avall les aigües de l'estany de Montoliu¹. D'aquest estany ne dono a continuació'l plan que he fet pel procediment fotogramètric, procediment que tinc explicat en el curs que l'any 1899 vaig donar en el CENTRE EXCURSIONISTA, y que es el primer, que jo sàpiga, que s'ha donat a Espanya.

Per aquests voltants no puc passar-hi sense recordar el perill a que la meva inexperiència'm va portar fa prop de quaranta anys.

Escala 1 : 6.000

Plan de l'estany de Montoliu, aixecat pel procediment fotogramètric desde la via de les mines al port d'Urets, a 125 metres sobre de l'estany.

Superfície de l'estany. 78.630 metres quadrats. — Altitud. 2.422 metres.

Era a l'Octubre d'un any de grans nevades, y tenia jo de visitar una mina situada aprop del port d'Urets. Pertanyia a un francès, qui vencé ma resistència a anar-hi prometent-me que quatre homes obririen camí a la neu. Jo, xavalet aleshores, no sabia que *obrir camí* vol dir simplement *marcar-lo ab trepitjades* per sobre de la neu, marques que ab facilitat un cambi de temps esborra; y així fou: a l'hora d'entornar-nos-en ja queya'l sol, y sab bé tot montanyès el perill de trobar-se a la tarda en mitg de la neu en tal estació.

1) No puc admetre aquest estany com origen de l'Inyola, que li suposa en Reig en sa obra *El Valle de Arán*, per raó de ser més curt l'afluent Montoliu que'l del port de la Hurqueta.

L'ESTANY DE MONTOLIU VIST DE PROP DEL PORT D'URETS

De sobte comença a xiular un vent furiós: es el torb. Sota dels peus la neu s'infla y estova, y s'escampa per l'aire en núvol blanc y espès. Hem d'apinyar-nos, perquè a dos passes no'ns veyem els uns als altres: del camí no'n queda rastre, y tardem tres hores mortals en recórrer'ls dos kilòmetres que'ns separen de les nostres cavalcadures. Tranzits de fred y rendits de fadigosa lluita ab el vent que'ns tomba y els projectils de neu que traspassen com agulles de glaç els nostres abrics, arribàrem ben vespre a Bagergue, quan els vehins se disposaven a sortir en nostra busca creyant-nos perduts.

Els qui vagin a l'alta montanya, recordin-se de l'adagi aranès: «Al port y al molí, dematí».

Garona avall, passàrem per Gessa y Arties, aquest últim poble sent una de les mellors estacions pera centre d'interessants caminades. Li donen nom les pedreres de marbre y els banys sulfurosos; més, si les primeres poden, per raons de situació y de distancia, sostenir dintre d'un petit cercol la competència ab els marbres de Saint-Béat, adhuc sent inferiors en qualitat, l'establiment termal no pot lluitar ab el de Les, que està relativament aprop: així es que'l servei es del tot rudimentari, y sols hi acuden els que busquen abans de tot l'economia.

Entre Arties y Viella, deixant Garós a la dreta, passàrem per tres poblets, Cazerill, Escunyau y Betrén, el primer dels quals mereixerà que'ns hi aturem pera notar una particularitat del territori. Tota la vall, pel camí fins davant de Garós, ofereix un amontonament de grossos rocs de granet per entre'ls quals salta esvalotat el riu en continua cascata, ensenyant molt bé que aquí estem a sobre d'un *cordó glaciari*, o siga una *moreine frontal*, com diuen els francesos, rest d'un dic natural que les neus dels temps geològics construïren en aquest lloc. Y en aquest dic o presa colossal, que en aquells temps tindria una alçada de la qual la que té avuy no dóna la més petita idea, ha de buscar-se, al meu judici, l'explicació de l'existència d'uns petits dipòsits de lignit que encara queden enganxats a les vessants de les altes montanyes de l'esquerra del Garona; perquè tals dipòsits no pogueren formar-se sense esser convertida en un estany tota l'alta Vall d'Aran, y aquest estany no podia subsistir sense una barrera formidable, que fou sens cap dubte'l cordó glaciari de que acabo de parlar.

Viella, la capital de la Vall d'Aran, es una bonica població, situada gairebé al centre de la Vall. Situada a 975 metres d'altitut, y voltada de montanyes, com son Corbizon (2.103 m.), Puig de

l'Estanyó (2.340 m.), Tuca del Mitg-dia (2.113 m.), que en un radi de 4 kilòmetres s'aixequen a més de 1.000 m. per sobre de la vila, no cal dir si ha de ser una fresca y deliciosa estació pera la temporada d'estiu.

En aquests pics que la rodegen els aranesos hi tenen les senyes pera la predicció del temps. Així diuen :

Quan Corbizó porta capet,
demà arà dia bet.

O dit en català:

Capell de núvols a Corbizó,
anuncia un dia bo.

El riu Nere, que atravesa la vila, també ofereix en la part alta un exemple de rius que's perden sota terra bona estona; més no s'ha de confondre la causa de la perda d'aquest riu ab la del riu Malo, y d'altres: en el Malo'l riu s'ha obert a viva força un pas o galeria subterrània dins de les calices-marbres, que són aquí un membre important de les formacions paleozòiques, mentres que en el riu Nere no hi ha més que un efecte de la filtració de les aigües de l'estany Nere. Aquest estany, situat al peu de la Pica Forcada (*Forcanada* de molts mapes) y del coll del Fred (coll d'Alfred, diuen equivocadament molts autors), no deixa veure córrer ses aigües sobrants; més, observant ab detenció, vaig descobrir en una de ses vores un punt, aont, entre'l pedregam, se sent el soroll sord d'una corrent que's perd en el fons de la terra. Amagada per entre'l rocam, corre l'aigua 2.500 metres y va a sortir en el güell d'Hornos, que ve a ser l'origen aparent del riu.

Desde Viella a Bosost ens deturarem primer a sota d'Arròs, a 5 kilòmetres de Viella, aont se junta per la dreita del Garona al riu Barradós.

Naix aquest riu, segons en Reig, a l'estany de les Truites, camí dret de Viella, a la mina de Bagerguè; segons en Soler, a l'estany de la Pincela; més el major capdal el reb d'una fonda gola que en un barranc per demés feréstec està amagada, quasi a l'extrem alt de la conca al peu del pic de Crabes. Ne faig menció perquè no sé que cap autor l'hagi citada, y perquè es un exemple més d'aigües fonedices entre'ls diversos que hi ha a la Vall d'Aran.

Contra lo que se suposa en totes les obres que he consultat, aquestes aigües crec que són les que'ls grans estanys de Palomera y de Liat llencen a la gola nomenada *Embut de Liat*, que, lluny de

sortir al riu Inyola després d'un recorregut subterrani, apareixen en aquesta fondalada.

Tornant al Garona, veurem a sota Les Bordes acudir per l'esquerra un riu quasi tant capdalós com ell. Es l'Artiga de Lin, y es tanta sa importancia dintre del sistema hidrològic de la Vall, que repetiré aquí lo que per primera vegada vaig exposar davant de la «Real Academia de Ciencias y Artes de Barcelona» l'any 1900 (*La tectónica y los ríos de Cataluña*), es a dir, que aquest afluent no es sinó'l que antigament fou el veritable origen del Garona. Quan, més tard, la força de la denudació extengué la conca del Garona cap a llevant y prengué més importancia'l capdal d'aigües que per aquest costat aflúia, que'l de l'Artiga de Lin, aquest últim ha passat a la categoria d'afluent; y com aquest es l'estat en que l'home troba'l procés evolutiu d'aquesta conca hidrogràfica, ha de dar el nom de Garona a la branca més llarga y principal.

L'origen de la totalitat de les aigües de l'Artiga de Lin ha sigut molt discutit, perquè si bé la configuració de la vall ensenya que ha de trobar-se a l'estany de Pumeró (o siga estany de Coma Salies), s'ha suposat sempre esser la Renclosa de Toro, al peu de la Malehida, la procedència de les aigües que brollen al Güell del Jueu, font capdalosa que es la que dóna al riu l'importancia que té. M. Belloch ha provat experimentalment, ab fluorecina y cossos flotants, que l'aigua que s'engoleix a dita Renclosa, al pla d'Aiguallots, no es la que surt al Güell del Jueu, com se creya; y, si bé's mira, sembla, en efecte, evident que no es natural que les aigües colades al forat de Toro s'obrissin un conducte subterrani de 4 kilòmetres a través del macís de Pumeró, en una direcció que no es la de les capes geològiques ni la de la falla de la Malehida, es a dir, cap d'aquelles direccions que les aigües havien de pendre en son curs subterrani, en busca sempre de la menor resistencia. Aon van, no se sab.

Lo que sí puc afirmar es que la gran tartera de rocs ont hi brolla'l Güell del Jueu ve de molt amunt, y que aquesta tartera amaga una gran corrent d'aigües subterrànies que circulen filtrades per sota d'ella, per l'istil de lo que he dit al riu Nere; y que aquestes aigües deriven de les fondalades del Pumeró y del Mall de l'Artiga; que de l'estany de Coma Salies ne surt un riuet anomenat dels Puis, el qual, un kilòmetre abans d'arribar al Güell del Jueu, se fon en un gros embut o *renclosa*, com diuen al país; més son capdal visible es molt més petit que'l que surt a Güell de Jueu. Per lo tant, queda sempre'l dubte de la procedència de la massa

d'aigua principal del Güell, y fóra precis, abans de tot, apreciar exactament la superfície de l'alta conca de l'Artiga y calcular la quantitat d'aigua que pot donar, a fi de tenir més datos pera resoldre'l problema.

A Bosost, que en població ja guanya a Viella, mercè a lo que ha afavorit son creixement la carretera que pel Portilló de Bosost conduceix a Bagnères-de-Luchon, vaig detenir-m'hi aquest cop pera fer l'ascensió del Montlude, que era un dels pocs cims que'm quedaven per visitar al territori de la Vall. Es un pic de forma cònicament regular, que corona la llarga serralada aon se parteixen les aigües dels rius Barradós y Toran, y conté varis estanyols, un dels quals, que es el de Guarbes, no està ben situat en l'excelent mapa de Schrader, puix ha de donar aigües al Barradós y no al Toran. En Soler, en sa *Guia de la Vall d'Aran*, el posa tal com ha d'estar.

Abans d'arribar al cim vaig pendre nota d'un cas d'aigües fonèdics que fins allavors no havia sigut citat per cap autor¹. Al peu de l'estany nomenat per molts Estat-long, que deu ser Estany Long, les aigües de l'estany, que tindrien de baixar seguint el riu Margalida, cauen tot seguit dins d'un avenc, aont no pot entrar-s'hi per causa de les grosses roques que omplen sa gola, y, després d'un llarg recorregut subterrani, van a sortir a la font de Sant Joan, al riu Barradós.

Aquest avenc ofereix geològicament la particularitat de que no està obert en les calices, com quasi tots els que conec, sinó en les *piçarres gneisiques*, roques que no cedeixen tant fàcilment com aquelles a l'acció de les aigües.

Després d'haver inútilment intentat reconèixer l'interior d'aquesta gola, continuàrem nostra ascensió, arribant al cim del Montlude a les 2^h 45^m de la tarda, o siga, comptant ab el nou sistema horari, a tres quarts de quinze; y aquest número fatal influí, sens dubte, en la segona meitat de la nostra excursió d'una manera que pogué ser tràgica, però que per sort sols va ser còmica.

Mentres, situat jo dalt de l'agut tossal, buscava pels clots que'ls llamps hi han deixat com senyal indeleble de les descàrregues elèctriques, algun exemplar de *fulgurita*, es a dir, de pedres portant gotetes de materia fosa per la colossal temperatura de la xispa, no'ns adonàrem de que'l cel mudava ràpidament d'aspecte. Uns núvols negres que jeyen dalt de les Montanyes Malehides,

1) En l'obra d'en Soler *La Vall d'Aran* ja's fa menció d'aquest fet.

impulsats per un fort vent de mitg-jorn, avançaven depressa cap a nosaltres, y una espessa nuvolada que venia de França ab vent del nord feya lo mateix, com si fossin dos exèrcits enemics que anessin a trobar-se sobre del pic de Montlude.

El meu moço, que tenia la mania de fer versos, com si volgués fer la competència al conegut cego de l'estació de Binéfar, que engega pareats y quartetes a dojo mentres els viatgers li vagin tirant cèntims, cridava, entusiasmat davant de l'esplèndit panorama de serres y valls que teniem al voltant:

Pireneus, Pireneus,
ja us tenim a sota'ls peus!
Ja podem cantar victòria,
que ab el cap toquem la glòria!

Més quan, enfilat a dalt del pilaret de pedra seca que M. Gourdon va construir-hi'l primer cop que conquistà aquesta altura, exclamava, fent un *calembour*:

Digueu si'l xantre més bo
pot cantar *més alt* que jo...

un tro formidable, darrera d'un llampec vivíssim, esclatà damunt nostre, nuant-li la veu a la gorja, y gotes grosses com duros, cayent ací y allà, ens anunciaren una prompta tempesta. Cames ajudeu-nos! Però l'gespe, rellisquent com savó, que cobreix aquestes altes terres, no'ns deixava baixar corrent en busca d'un refugi: així es que quan, al cap de mitja hora, ens encabíem homes y matxos sota d'una mala bauma al peu d'un cingle, l'aigua, els llampecs y una ferma pedregada 'ns tenien aturats. Tres quarts d'hora aguantàrem en aquell desabrigat refugi un fret de zero graus que succehí a l'ardenta calor del matí, quan un incident desagradable vingué a empitjorar la nostra situació.

Per damunt de nosaltres un soroll sort y creixent avisava una grossa torrentada, y de sobte una cascada's despenyà als nostres caps desde dalt de la bauma. Havíem tingut la desgracia de posar-nos sota del saltant d'un barranc ordinariament sec.

Més l'aigua que baixava no era solament tèrbola: era absolutament negra. Allò era un veritable diluvi de tinta, que en pocs moments transformà'ls nostres trajos clars d'istiu en negres vestits de dol.

A què era deguda tant extranya coloració? El meu moço ho explicava dient que sens dubte'ls notaris de França y els d'Espanya

s'estaven tirant els tinters pel cap; emperò la geologia ho explica més bé. En aquesta vessant del Montludé tots els terrers són formats d'una argila carbonosa, producte de l'espontania descomposició d'unes *ampelites* o *piçarres carbonoses* del terrer silúric que afloren en bastants punts de la Vall d'Aran. El nom de *Roca Nera* que té la serra de davant nostre, no té altre origen. El de Riu Nere, que passa per Viella, també. De manera que la màniga d'aigua, arrebasant tots aquests materials fluixos, donà a l'avinguda un color tant intensament negrós, que després, durant un dia y mitg, corregué el Garona, de Bosost avall, negre del tot.

De Bosost a França sols trobarem Les, punt molt visitat per raó de ses aigües minerals. Canejan, últim poble de la Vall, ens quedarà a mà dreta enlairat a 834 m. d'alt., aont s'hi puja per un camí tant ple de giravoltes, que's diu en dialecte aranès:

Tanti marrecs fa'l camí de Canejan
com pobles té la vall d'Aran,

Y passant la frontera pel petit pontet de fusta que fins ara ha vingut pregonant, ab sos cairats podrits y perillosos, la miseria de l'Administració espanyola, ja som a França.

Fos, Arlós, Saint-Béat, els atressem en una hora portats pels cotxets que fan el servey fins a Marignac. Aquí's pren el tren que baixa de Bagnères-de-Luchon y que en uns 30 minuts ens porta a Montrejeau, sobre la linia de Bayona a Toulouse. En tres hores més s'es a Toulouse, y en quatre y mitja més s'es a Perpinyà. Desde aquí la linia de Vilafranca de Conflent ens du an aquest poble en set quarts, y al cap de mitja hora de carretera som al Vernet, que es el punt de reunió del Club Alpi.

No cal parlar-vos d'aquest poble, que té una situació encantadora sobre una de les primeres estribacions del Canigó, ni del grandió establiment termal fundat sobre unes fonts sulfuroses que's coneixen desde'l sigle XII, ja que es molt visitat pels catalans. El seu propietari, senyor Morales, que es espanyol, ens reb ab exquisida amabilitat.

Aquí trobo a M. Trutat, el savi conservador del Museu d'Historia Natural de Toulouse; a M. Schröder, l'hàbil geògraf a qui tant deu la cartografia pirenenca; al Comte de Saint-Saud, l'infadigable excursionista que tants datos ha portat al coneixement de l'alta Catalunya, y a altres antics coneguts.

El poble està vestit de festa: per tots els carrers y pels jardins

de l'establiment pengen banderetes ab els colors nacionals y llargs rests de fanalets de color.

A la gran plaça de les Termes no paren les ballades, en les quals tot-hom hi pren part.

A mitja tarda, y en mitg d'una gotellada que amenaça aigualir la festa, arriba d'Espanya una grossa comitiva que volgué visitar

CABANA DEL GUARDA-BOSCOS AL CANIGÓ

Puigcerdà y va fer una excursió fins a Andorra. Venen ab el veguer d'Andorra senyor Romeu, y contentíssims de la brillant recepció que'ls cerdans els han fet.

Desde dalt de l'ampla escalinata de les Termes s'enjegen un centenar de coloms correus, que portaran a París y a molts punts de França la nova de la reunió.

Un nombrós públic se reuneix a la sala del teatre, ont M. Trutat hi dóna una conferencia sobre'ls efectes desastrosos de la tala dels boscos, acompanyant ab projeccions lluminoses sa interessantíssima explicació. Ocupen la presidencia'l president del Club y les autoritats del Vernet, y se m'ha ofert un lloc al seu costat.

A l'hora del dinar ab que obsequia'l Club als que hem acudit

a l'invitació, 112 comensals ocupen l'espaiosa miranda; y, al destapar-se'l xampany, el president, M. Caron, ens dóna la benvinguda, fent especial menció del CENTRE EXCURSIONISTA, y ens congrega pera la sortida de l'endemà, dirigint de pas una galant salutació a les senyores que prenen part a l'excurió.

Al vespre, un escullit castell de focs posà terme a les diversions del dia.

Y a l'endemà, de bon matí, tot-hom estava a punt.

El servey forestal, que a França està atès d'altra manera que

CHALET GARDÉ DEL «CLUB ALPI FRANCÈS» AL CANIGÓ

aquí, ha construït una carretera a través del bellíssim bosc d'abet, seculars que l'Estat administra cuidadosament, perllongant-la fins a l'edifici-refugi que motivava la reunió del Club, a fi de que siga més eficaç l'instalació d'aquest edifici.

Una part de la comitiva puja en cotxes, gran nombre van a peu, y la major part, entre'ls quals hi ha moltes senyores, munten a cavall de burros y de matxos, fent bo de veure aquella interminable cavalcada serpentejant per les sinuositats de la montanya, ab sos trajos variats, els uns subjectes a les exigencies tontes de la moda, els altres a la comoditat y a la sana pràctica de l'excurionisme.

A la cabana dels guardabosc s'atura tot-hom a esperar als que queden endarrerits y a pendre un refrigeri.

Reunits tots, prenc una vista de l'agrupament y ja no parem fins al pla dels Cortalets, ont hi arribem dins d'una hora.

No podia escullir-se un punt millor pera un edifici-refugi. Es una ampla plana al peu del pic del Canigó, poblada d'abets y

DINAR EN EL PLA DELS CORTALETES

donant vistes pel nord y llevant a l'extens panorama rossellonès. Està a l'altitud de 2.220 metres.

L'edifici consta de baixos y primer pis: té habitació pera'ls guardians y cambres pera'ls viatgers, que aquest cop, per raó de la gentada, se destinen a les senyores, reservant-se als homes les golfes, on dormiran sobre saques plenes de palla, y además se disposa de tendes de campanya pera'ls que no càpiguen sota teulat.

Al mitg del pla s'ha guarnit una taula en quadro, y al mitg del quadro hi ha la de la presidencia, destinant-se-m'hi també un lloc.

Tot es animació y alegria. Tot-hom conta les impressions que porta de llurs viatges, les penalitats passades, les dificultats vençudes. Un dia esplèndit, com no podiem esperar-lo la nit abans,

sembla transportar-nos a una regió del mitg-dia d'Espanya; però'l sol brilla ab una força tant extraordinaria, y quasi diriem tant impropia d'aquelles altituts, que la vista no pot resistir la blancor de la taula, y no hi ha prou ombres y paraigues pera reemplaçar el velarium que ab tota previsió s'havia montat, y que a la nit una intempestiva ventada va endur-sen rostos avall.

En tota reunió a l'aire lliure no pot faltar-hi una nota discordant. Als postres ens compareix, sense demanar permís, un bohemí, que en la cara y trajo porta pintada la vida de miseria y de desordre; y pujant a dalt d'una cadira, agitant son barret xafat, comença a cantar-nos cançons picaresques:

*Je crois à la jeunesse,
Je crois à l'ivresse,
Je crois à ma maîtresse...*

y no sé quantes *esses* més van sortir en aquell *credo* de la cràpula, que sols acabà ab el trincar d'unes quantes monedes de coure.

M. Caron, el simpàtic president del Club, s'alçà en màniga de camisa, com exigeix aquella calor tropical, y dient ab gracia: «*Madames et Messieurs, ce n'est pas moi qui vient de chanter*», entre'ls aplaudiments dels comensals ens descriu l'obra que inaugurem: les dificultats de tot ordre que s'han tingut de vèncer; l'activitat que la Comissió ha demostrat, especialment M. Boixó, delegat del Club al Vernet, y el servei que s'espera d'aquest refugi, destinat, com tots els que ja ve instalant la Societat, a fomentar l'afició a la montanya, evitant els perills que tantes víctimes causen en els excursionistes massa atrevits.

Dirigeix una afectuosa salutació als invitats, y molt expressivament al CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA per haver-hi concorregut.

M. Trutat s'alçà tot seguit, y, després d'uns paràgrafs brillants dictats per l'amor a la naturalesa pirenenca de que tantes proves ha donat en els seus treballs, me dedicà'l seu brindis.

Aludit pels dos, agrahit per lo que representen d'afecte y simpatia envers la nostra Societat les mostres de consideració que m'han donat en aquests dos dies, m'alço a brindar per la França, pels seus homes estudiosos, alguns dels quals són allí presents, y als quals tant deu el coneixement de la serra dels Pireneus; y brindo també per la societat «Club Alpi Francès», que, juntant ab art y constancia lo *util* ab lo *agradable*, ha afavorit en gran manera'l gust per les excursions, estimulant per igual als que

estimen la naturalesa per ses belleses, y als que hi dediquen els afans de la ciencia y de l'observació.

A la tarda arribà l'hora de separar-nos. Uns se disposen a pujar l'endemà al cim del Canigó (2.785 m. d'alt.), que es cosa d'un parell d'hores, altres se dirigiran a l'històric monument de Sant Martí de Canigó, ruïnes venerables de principis del segle XI que la civilització s'encarrega d'anar escampant, y d'on recordo haver-ne vist al Vernet uns preciosos capitells coronant les pilastres de la tanca d'un jardí ¹.

M. Caron se queda a disposar les excursions de demà, y em cedeix un lloc en el cotxe aon la seva distingida esposa, ab la familia de M. Trutat, s'entornen cap a Toulouse y Paris.

Jo vaig deixar-los a Perpinyà, pera acudir a la reunió anyal de la «Societat Geològica de França»; y tot anant-men pensava en lo que fa y en lo que pot fer el «Club Alpí», y en lo que fem y podem fer nosaltres. Comparava mentalment aquella societat nombrosa, de més de 7.000 socis pagant una quota crescuda, y la nostra societat, que, pagant una modesta quota, solament ne compta prop d'un miler. Y al veure al «Club Alpí» gastar-se cada any grosses sumes en construccions que responen al seu objecte, als excursionistes acudir a cents a les reunions montanyenques, y noves societats formar-se per delegació en els departaments, però sempre subordinades a la Direcció Central, no podia menos de pensar en les dificultats que nosaltres sentim pera emprendre obres d'algun halè; y en trobava gran part de la causa en l'esperit d'independencia que revela aquí la continua creació de noves societats similars, però sense cap enllaç ab la nostra, que deu considerar-se mare de totes; en aquesta *dispersió*, en lloc de *concentració*, de forces. Y us confesso que un cert sentiment d'enveja invadia'l meu cor; enveja que, per altra part, no deixa en mi cap remordiment, perquè es resultat d'un sentiment noble y generós, qual es el desitg de veure a la nostra societat progressant sempre, sempre creixent al calor de l'amor a Catalunya que guia'ls nostres actes.

LLUÍS MARIAN VIDAL

Clixés de l'autor.

1) En aquella data no havia encara emprès el digníssim bisbe de Perpinyà, Mons. Carselade, la patriòtica obra de sa restauració.

IMATGES Y CAPELLES DE VEHINAT

(Continuació)

Placeta de Santa Caterina. — En la casa que fa cantonada al carrer de Semoleres s'hi vey a abans, al costat del balcó del primer pis, una capella tapiada ab alguns rajols arrebossats, que feya creure que havia sigut dedicada a una imatge de la Verge per una inscripció que's llegeix entremitg de l'esgrafiament que decora'ls dos frontis d'aquella casa que datarà del 1780 al 1790, segons l'aspecte que presenta tota ella. *Ave Maria gratia plena* diuen aquelles lletres de la susdita inscripció, y com són les primeres paraules de la salutació angèlica y són aplicables a la Verge Santíssima, ningú, sense antecedents de que'ls antics propietaris d'aquella eren devots de Nostra Senyora del Roser, podia atinar a quina advocació corresponia l'imatge que allí havia sigut objecte de devoció.

Per fi arribà'l dia que l'incògnita s'aclarí, perquè l'actual propietari féu treure'ls rajols aquells que tapaven l'interior de la capella, descobrint-se en son interior l'existència de l'imatge de la Mare de Déu del Roser. Es una figura barroca de bon estil, policromada conforme a l'antiga indumentaria, això es, vesta de color de rosa y mantell blau de cel.

Fou la troballa a principis del mes de Febrer de l'any 1906, y, per lo tant, pocs dies abans de complir-se'ls vuitanta quatre que fou amagada aquella figura mariana. El propietari tingué'l bon acert de fer-la restaurar de manera que ningú's donés compte de que s'havia pintat de nou. Allí, resguardada per una senzilla vidriera, resta l'imatge aquella que podria contar-nos com era obsequiada la Mare de Déu del Roser de tot l'any en aquells dies que encara va assolir en que'ls confreres de l'antiquíssima Confraria del Rosari, establerta en la propera iglesia de Santa Caterina, duyen cada primer diumenge de mes, en processó, a l'excelsa Senyora objecte de llur devoció, voltant aquella placeta. Ella podria contar-nos com testimoni de vista de la manera que se celebrava a punta de dia, cada any, el diumenge de la Pasqua de Resurrecció, la processó nomenada dels *Enamorats*, que no cren altres que Jesús resucitat y la seva Santíssima Mare, que acudia alegre al seu encontre; aquella imatge'ns explicaria moltes coses que en determinades èpoques de l'any eren motiu d'animació y religió esplay en aquella placeta que no té altra vida que la monòtona que li dona'l

mercat establert en el solar mateix on s'aixecava'l convent de frares predicadors ab sa iglesia, joyell de l'art ogival lo mateix que son claustre, y que fou un planter de savis y de sants en el llarg curs de sa historia de sis centuries, a la qual posà terme aquella nit del 25 de Juliol del 1835, en que les flames de l'incendi dels convents enrogí'l cel esplèndit d'estiu.

Carrer d'en Tarascó. — Aquest carrer ha sigut l'últim en conservar el record d'aquell temps en que a l'arribar la diada del quatre d'Agost, festa del patriarca Sant Domingo de Guzman, totes les vies afluyents al convent de Santa Caterina se veyen plenes de la gran gentada, no sols procedent de tots els quatre cantons de la ciutat, sinó de la que venia de tots els pobles del pla an aquella casa religiosa, fonament de la població d'aquella part de Barcelona que fins al sigle XIII no comença a poblar-se. Aquella multitud acudia creyenta a beure l'aigua del Pou de Sant Domingo, convençuda de que obrava prodigis, en especial en aquells que patien de dolor. Y no'n tenien prou aquelles mil y mil persones ab beure d'aquella aigua benehida ab la reliquia de Sant Domingo, sinó que tenien de comprar un cantir en la fira de cantirs que s'establia als volts del repetit convent pera omplir-lo d'aquella aigua miraculosa pera esser guardada durant l'any en la previsió de que podia donar-se'l cas de que algú de la familia sofrís d'aquella dolencia, que, com diu l'aforisme popular, «el dolor es mal traïdor».

Per això tot el vehinat del barri de Santa Caterina pot dir-se que tenia per patró a Sant Domingo. El d'en Tarascó era un d'ells; tant es aixís, que si bé en el frontis de la casa número 7 hi ha un buit quadrat obert en la paret a una altura no molt considerable desde'l pla del sòl del carrer, en el que no fa molts anys encara s'hi veyia una pintura a l'oli sobre tela representant la Verge del Roser ab el bon Jesuset, y als peus, agenollats, a un costat Sant Domingo de Guzman y a l'altre Santa Caterina de Sena. Hagué de ser retirada no tant sols perquè, a causa de les inclemencies del temps, s'havia quasi esborrat del tot, sinó perquè la roba s'havia estripat també y hagué d'esser substituïda. La substitució fou colocar-hi en son lloc una oleografia, que en honor de la veritat es molt millor, tant per la correcció del dibuix com per la composició, y el colorit val molt més que aquella pintura, que prou dataria de principis del sigle XVIII. A pesar de que sembla que la Mare de Déu baix aquella advocació havia d'esser la patrona del carrer, aquest patrocini sembla que s'havia transferit en indeterminada època a Sant Domingo, segons aixís ho manifestava lo que cada

any, a l'esdevenir-se la festa d'aquest insigne patriarca, se colocava una imatge seva en aquella especie de capelleta, que ab tal motiu s'engrandia ab una graderia en la qual s'hi posaven aufàbregues, flors y ciris que tot plegat venia a constituir una especie d'apoteosis en honor de Sant Domingo.

Y el carrer s'ho prenía tant bé que, ja que ha passat de moda l'antiga consuetut de resar o cantar el santíssim rosari y cantar els goigs del sant, se celebrava aquella diada guarnint el carrer ab un zig-zag de banderetes de paper de diferents colors, fent a la tarda jòcs de sortija pera entreteniment de la quitxalla y passatemp de la gent gran, y a la vetlla, fins ben entrada la nit, l'indispensable *ballaruga* pera fer-se passar la calor el jovent, alternada ab l'engegada d'alguns coets, que venien a fer el paper d'un modest castell de focs artificials, que tampoc pot faltar en festa popular d'alguna importancia. Si'l bon humor dels vehins ho permetia y la discordia no s'hi oposava, aixís se celebrava la festa de Sant Domingo en el carrer d'en Tarascó; quan no, la capella no deixava de guarnir-se. Però com en el món tot té fi, aquest any ni s'ha guarnit la capella, ni'l carrer s'ha guarnit; y la diada de Sant Domingo ha passat com un altre qualsevolga.

Es que en el carrer hi vivien una mare y filla que eren veraderament l'ànima d'aquella festa. La mare hi havia nascut, s'hi havia casat, hi havia tingut fills y s'hi havia enviudat, sempre vivint en la mateixa habitació, que si quan la casa era nova no tenia gaires atractius, ara que l'obra s'ha anat fent vella, es ben rònega. Visqué en el carrer més de seixanta anys; y conforme ella havia trobat que la festa de Sant Domingo's feya, ella procurava cada any que continués celebrant-se, y trametre'l seu entusiasme, pera que procurés que no s'interrompés la costum, a la seva filla. Contingencies de la vida feren que aquelles dugues dònes se trasladesin a un altre punt. El carrer d'en Tarascó, al perdre aquelles estadantes, les més antigues, va perdre també la seva festa patronal consuetudinaria, tal vegada per un may més, ja que també està amenaçat de desaparèixer del mapa de la ciutat. Y aixís pot dir-se que l'història del carrer d'en Tarascó va acabar-se'l dia 4 d'Agost del 1906, ja que desde aquella data no ha tornat a donar fe de vida en cap sentit.

REVISTA DE REVISTES

En aquesta secció'ns proposem publicar cada mes, y d'una manera metòdica, el sumari de les revistes referents a Excursionisme ab les quals sostenim cambi, y que acostumen a revestir més interès pera nosaltres, donant un extracte o fent menció especial de tots aquells treballs que, per sa importancia o per referir-se a nostra terra, creguem que puguin interessar als nostres llegidors. Pera la secció de Bibliografia deixarem el donar compte de totes les obres que vagin publicant-se y que facin referencia a l'Excursionisme en qualsevol dels seus variats aspectes.

Heus-aquí'ls sumaris de les més interessants revistes d'Excursionisme darrerament rebudes:

The Alpine Journal, núm. 176, Maig de 1907.

Conté, a més de ses diferents seccions y varies notes, els següents treballs: *Algunes travessies en 1906*, per Harold Raeburn, ressenyant diverses interessants excursions pels Alps en els districtes de Swiss Val Ferret, Oberland y Zermatt, acompanyant-lo quatre bonics gravats; *Els Alps*, per A. D. Godley; *El Bifertenstock y sos vehins*, per A. L. Mumm, donant compte d'una ascensió an aquest cim y ilustrat ab altres quatre gravats; *Un dia y una nit al Nesthorn*, per W. T. Kirkpatrick, ab una vista d'aquest interessant cim alpi; y, per últim, *Algunes passejades pel sud del Tirol*, per A. J. Butler, ab dugues boniques ilustracions.

Revista del Touring Club Italiano, Juny de 1907.

Conté, entre altres, un treball sobre *Les vies de comunicació a Venècia en el darrer sigle de la Republica*, per Pompeu Molmenti; *D'un castell a l'altre*, per diversos, ab estudis y gravats dels castells de Sanguinetto, de Sant Angelo Lodigiano y de Malgrate, venut fa poc en mitg de les fermes protestes dels habitants de tota la Valdimagra, que estimen en lo que val aquella joia monumental del sigle XV; y *Un viatge als Estats Units*, per Stefano Johnson.

Bollettino dell'Alpinista, Juny de 1907.

Publica un treball sobre *Primiero*, ont ha de celebrar-se'l Congrés de la Societat d'Alpinistes tridentins; *Una excursió primaveral a Piné y Vall de la Fersina*, per Mario Scotoni; *A la caverna de Sporminore*, per Dario Trettel; *La Vall de Cei*, per Giuseppe Chini; *Una anada hivernal al Pordoi*, per Giuseppe Zulian; y *A la boca de Trat*, pel Dr. Stenico; tots ells ab interessants gravats.

Club Alpin Français (Secció del Sud-Ouest), Juny de 1907.

Publica la ressenya de l'Assamblea General tinguda per la secció en Maig darrer, y varies ressenyes d'excursions, entre elles un treball sobre *Ainsa*, l'antiga capital del Sobrarbe, per Lucien Briet.

Club Alpin Français (Secció del Canigou), Juny de 1907.

Conté, entre altres, les següents ressenyes: *Una excursió al Carlit*, per A. Barenne; *A les gorges de Carença*, per C. Gally, y l'extracte d'una conferència, *Le Camping*, donada per H. Spont.

La Montagne, revista mensual del «Club Alpin Français», Juny de 1907.

Aquesta notable revista publica, entre altres coses, els següents importants treballs, algun d'ells continuació dels publicats en nombres anteriors y ilustrats ab magnífics gravats: *Les Agulles de Pélens*, per V. de Cessole; *Travessia del Weisshorn*, per Mlle. Marie Bruneton; y les corresponents seccions de Crònica alpina y Bibliografia.

Bulletin Pyrénéen, portantveu de la Federació de Societats pireneïstes, Maig-Juny de 1907.

Comença a publicar un interessant treball sobre *Els mapes dels Pireneus*, per L. Maury y D. Eydoux; continua la publicació del treball de Le Bondidier sobre *La serra de Montaró*, ressenyant en aquesta part de sa excursió sa travessia per la Vall d'Aran, vall de Caldes y ascensions al Comolo Forno y Comolos Bienes; comença també un treball de J. Bepmale, *Tota la cadena en trenta dies*, o siga la travessia de Banyuls a Saint Jean-de-Luz, de mar a mar. En aquest nombre publica 'ls itineraris dels vuit primers dies, recorrent de Banyuls a Soldeu, passant per La Junquera, Sant Llorenç dels Cerdans, Camprodon, Nuria, Oleta, Formigueres, Aix y Mérens, marcant totes les distancies y no fent cap ascensió. Acaba també la publicació de *Quatre anys de ski en els Pireneus*, per L. Gaurier; y publica, a més de les acostumades seccions, els dos treballs següents: *La Munia*, per Vte. d'Ussel, y *Vers Arrens, a través la fosca*, pel Capitaine R., acompanyant sos principals treballs ab vistosos gravats.

Deutsche und Osterreichische Alpenverein, 1906, volum XXXVII.

Aquest importantíssim Anuari del Club Alpi alemany conté, entre altres notables treballs, els següents: *Problemes geològics de la cadena dels Alps*, per G. Steinmann; *Com els artistes han representat els Alps*, per E. W. Bredt; *El Tian-Schan o les Montanyes del Cel*, per G. Merzlacher; *En les altes montanyes del desert d'Atacama*, per F. Reichert; *Ascensions als Pireneus Centrals*, per H. Bertram; *Dos anades sense guia al cim del Mont Blanc*, per H. Pfann; *Els Alps Juliennes*, per A. Gstirner, y molts altres, constituint un volum de més de 390 planes, ab més de cent gravats.

Boletín de la Real Sociedad Geográfica, Abril-Maig-Juny.

Entre altres treballs ne publica un sobre *Gredos*, recopilació de diversos articles publicats pel *Diario de Avila*, ressenyant aquella interessant serra, de la qual reproduueix diverses vistes fotogràfiques.

Boletín de la Real Academia de la Historia, Juny de 1907.

Publica: *El cerro Torres de Carazo y la antigua Contrebia*, per F. Naval Ayerbe; *El cerro de Mirandilla*, per Fr. Ildefonso Guépin; *Las murallas romanas de Sevilla*, per E. Saavedra; *El Templo de Santa Eulalia en Mérida*, pel Marquès de Monsalud, y altres diversos.

Boletín de la Sociedad Española de Excursiones, Juny de 1907.

Conté'ls següents treballs: *Sillas de coro españolas*, per Pelay Quintero; *Iglesias medioevales de Tuy*, per A. Fernandez Casanova; y *Portadas artisticas de templos españoles*, per E. Serrano Fatigati; reproduint diversos gravats ab làmines soltes.

Estudis Universitaris Catalans, Maig-Juny de 1907.

Aquesta important revista catalana publica un *Assaig de nomenclatura de les comarques catalanes*, per nostre consoci D. Francesc Carreras y Candi, notable treball en que, prenent per base 'ls tres factors, topografia, historia y tradició, fa una divisió de les comarques naturals de la nostra terra, contribuint a la difícil tasca de l'estudi de la delimitació de les mateixes. Es un treball que de debò recomanem als nostres llegidors. El mateix nombre publica també un treball sobre *Iviça*, per en Lluís B. Nadal.

Per falta d'espai deixem d'ocupar-nos d'alguna altra Revista, de que procurarem parlar en el nombre prop-venint.

E. V. R.

SECCIÓ OFICIAL

SOCIS INGRESSATS DURANT EL SEGON TRIMESTRE DE 1907

SOCIS RESIDENTS

D. Ernest S. Comendador. — D. Joan Bta. Furell. — D. Guillem de Barnola y Escrivà de Romaní. — D. Joseph Rubert y Barceló. — D. Maties Colmenares y Errea. — D. Rafel Padrós y Bigas. — D. Antoni Blasi y Barba. — D. Francisco Griñó y Fàbregas. — D. Claudi Arañó y Arañó. — Don Joseph Usall Pou. — D. Enric Amatller y Rafel. — D. Feliu d'Azúa y Pastors. — D. Joseph Escardívol y Morlà. — D. Adolf Bonis. — D. Bonaventura Bassegoda y Amigó. — D. Joan Pagès y Estapé. — D. Jaume Passarans y Pujol. — D. Antoni de Barnola y Escrivà de Romaní. — D. Emili

Bagaria Carbonell. — Eduard Pons y Bois. — D. Estanislau Alemany y Salas. — D. Lluís Cañellas y Coberó. — D. Modest Serra y Gonzalez. — D. Miquel Nueda y Sagristà. — D. Ramon Sardi y Borràs. — D. Francisco Morel y Bas. — D. Llorenç Puig y Balanzó. — D. Joan Riera Vilarnau.

SOCIS DELEGATS

D. Modest Giner, a Alcoy. — D. Melcior Domenge, a Olot.

EXTRANGER

D. Ugo Fostelli, a Florença, Toscana (Italia).

DONATIUS PERA LA BIBLIOTECA

De D. Aureli Capmany: dos exemplars de la cançó popular *Lo Voluntari*, dos de la de *L'Estudiant de Vich* y dos de la de *L'Antonia*.

De l'«Asociación de Arquitectos de Cataluña»: un exemplar de l'*Anuario para el año 1907*.

De D. Joseph Puig y Cadafalch: un exemplar del follet *La Arquitectura Cristiana en Galicia*, de D. Angel del Castillo Lopez.

De l'Il·lustre Col·legi de Notaris: un exemplar de la *Lista de los Notarios para el año 1907*.

De D. Cels Gomis: un exemplar de la guia *Londres et ses environs*, un de *La Suisse, les lachs italiens, Milan, Gênes y Turin*, una *Carta Geogràfica Esfèrica de las Islas Baleares y Pitymeas*, y un follet referent a *Vernet-les-Bains*.

Dels Drs. C. Comas y A. Prió: un follet *Irradiations Röntgen &*.

De la «Real Academia de Buenas Letras de Barcelona»: un exemplar dels *Discursos* llegits en la recepció de D. Isidro Bonsoms y Sicart, per aquest acadèmic electe y D. Antoni Rubió y Lluch.

Del Dr. Queraltó: un exemplar de *La tasca social de l'Higiene*, original del donador.

De D. Ceferí Rocafort: un exemplar dels seus estudis *Del Noguera Pallaresa al Noguera Ribagorçana*.

De la *Gazeta Montanyesa*, un exemplar de *Dos Màrtirs de ma Patria*, poema de Mossèn Jacinto Verdaguer, publicat per la «Biblioteca d'Autors Catalans».

De l'Excm. Ajuntament de Barcelona: un volum *Reforma y mejora del interior de la ciudad de Barcelona*.

Del Ministeri de Foment, per conducte del President de la Comissió del Grisú, D. Lluís Marian Vidal: un exemplar de *Los aparatos respiratorios y los servicios de salvamento en las minas de carbón*.

DONATIUS PERA'L MUSEU

De D. Vicens Plantada y Fonolleda: un exemplar de *Libreta de Crédito contra la Caja de Ahorros Molletense*.

De D. Manuel Font y Torné: deu positius pera la llanterna referents nou a la lluna y l'altre al Montblanch.

De D. Josep Pareras: una moneda de plata trobada en unes excavacions fetes en el siti ont estigué'l Fort Pius (Barcelona).

CRONICA DEL CENTRE

JUNY DE 1907

EXCURSIONS

A LA VALL DE NURIA Y PUIGMAL. — Havent acordat el CENTRE associar-se a l'idea patriòtica de celebrar la diada de Sant Joan coronant de grans foguerades els cims més vistosos de la nostra terra en penyora de germanor entre tots els catalans, s'escullí pera tal objecte 'l cim del Puigmal, organisant-se una excursió que tingué lloc durant els dies 23 y 24, ab assistencia de nostres consocis senyors Amat, Amigó, Bordas, Coll y Serra, Danés, Escardívol, Gaza y Musachs, Girona, Llatas, Miret, Perdigó, Parés, Roig y Font (Gabriel y Joan), Santamaria, Soler, Valls y Vidal y Ribà.

Desde Ribes se dirigiren nostres companys cap a la vall y santuari de Nuria, que encara estava tancat per estar-se adobant diversos desperfectes ocasionats per les excessives nevades del darrer hivern. De Nuria remontaren la ribera de Finestrelles y, atravesant el pla dels Eugassers, se dirigiren a acampar a les anomenades Terralleres del Puigmal, al peu mateix de l'alterós cimalt y a una altitud d'uns 2.600 metres sobre 'l nivell del mar.

Eren les quatre de la tarda quan, en mitg de gran alegria y animació, va procedir-se a aixecar les dugues grans tendes que havien de servir pera passar la nit nostres companys. El temps, que la nit abans havia descarregat ab forta pluja, s'havia aguantat fins allavors, més una espessa boirada, empenyuda pel vent, ens rodejava a cada instant. Durant el dia diversos homes expressament llogats havien anat pujant llenya al cim del Puigmal pera fer la gran foguerada.

Després de sopar, essent ja nit, y quan se disposaven pera l'ascensió, se vegeren nostres companys completament envolquellats per atapada boira que no deixava veure res a quatre passos, ensems que fortes ratxades de vent els feyen abrigar an ells y reforçar les amarres de les tendes. En vista del mal temps, y tenint en compte, per altra part, que hauria resultat impossible encendre la foguera a causa de l'humitat y de la mullena, se desistí, no sense racansa, de l'esperada ascensió, deixant-la pera l'endemà al matí.

A primeres hores de l'endemà tot-hom estava a peu dret; durant la nit

quasi ningú havia pogut dormir a causa del fort vent y del fred molt intens que feya; el termòmetre havia senyalat sota zero.

Mentres uns companys feyen l'ascensió al Puigmal, ont trobaren tota la llenya convertida en un gros pa glaçat, altres se dirigiren cap a Nou Creus y Ull de Ter pera veure l'emplaçament del Xalet-refugi que molt aviat hi construirà'l CENTRE. Els demés procediren a desmontar les tendes y arreglar tot el bagatge, fent el retorn pel mateix camí cap a Queralps y Ribes, molt satisfets d'aquells dos dies de vida montanyenca.

A LES SERRES DE BUSA. — Durant els mateixos dies 23 y 24 els senyors D. César A. Torras, D. Lluís Guarro y algun altre senyor consoci realisaren una excursió vers les interessants serres de Busa, que resseguren en tota sa extensió, admirant una vegada més aquells hermosos paisatges y trencades cinglateres que tant poderosament criden l'atenció de tot vianant que va per aquella encontrada.

En la nit del 23, vigília de Sant Joan, els nostres companys encengueren una foguerada en el planell de Busa com a salutació als demés companys escampats en aquella hora per diferents indrets de nostra terra.

JUNTA GENERAL Y DE SECCIONS

El dia 19, y baix la presidència de D. Lluís Llagostera, vice-president del CENTRE, va celebrar-se la Junta General ordinaria de senyors socis pera l'aprovació de comptes y nomenament de diferents individus pera la Junta Directiva, que quedà formada de la següent manera:

President, D. César A. Torras; *Vice-president*, D. Lluís Llagostera; *Tresorer*, D. Juli Vintró; *Secretari primer*, D. Emili Llatas; *Secretari segon*, D. Carles Jordà; *Vocals*, D. Antoni Amatller, D. Francesc Carreras y Candi, D. Joan Danés y Bernadas, D. Joaquim Morelló, D. Lluís Valls y D. Eduard Vidal y Riba.

Durant aquest mes s'han reunit igualment les tres diferents seccions formades en nostre CENTRE, quals Juntes Directives han quedat constituïdes en la forma següent:

SECCIÓ DE FOLK-LORE: *President*, D. Rossend Serra y Pagès; *Secretari*, D. Joan Riera y Vilarnau; *Vocals*, senyoreta Adelaida Ferré y Gomis, don Josep Masó y Goula y D. Fidenci Kirchner y Catalan.

SECCIÓ D'ARQUITECTURA: *President*, D. Geroni Martorell; *Vice-president*, D. Francisco Julià; *Secretari*, D. Eduard Baixeras; *Tresorer*, D. Joan Torras; *Arxiver*, D. Josep Coll; *Vocals*, D. Ignasi Mas, D. Agustí Domingo y D. Joaquim Manich.

SECCIÓ DE FOTOGRAFIA: *President*, D. Cristòfol Fraginals; *Arxiver*, D. Ramon Furnells; *Secretari*, D. Josep Colominas; *Vocals*, D. Artur Mora y D. Alfred Gaza.

SESSIONS Y CONFERENCIES

UNA EXCURSIÓ PER LES COMARQUES DE COLLSACABRA Y GUILLERIES. — Interessant sessió celebrada'l dia 7, en la qual nostre consoci D. Josep Cuyàs Carol anà enumerant y descrivint garbosament les principals belleses observades durant una bonica excursió realisada per aquelles comarcades tant hermoesjades per la Natura.

EL CAMP DE TARRAGONA. — En la nit del 14 nostre benvolgut consoci D. Cels Gomis donà una conferencia, descripció de l'hermós Camp de Tarragona, pintant-nos les principals costums y notes típiques de sos habitants, ensems que posant de manifest les més importants y antigues construccions de la comarca.

DE PANTICOSA A CAUTERETS Y VIGNEMALE. — Nostre consoci D. Josep Calvo'ns féu el dia 21 una pintoresca ressenya d'una notable excursió per ell realisada vers aquelles encontrades pirenenques, exhibint-se, com en les demés sessions abans esmentades, una bella colecció de vistes fotogràfiques que anaren projectant-se durant les mateixes.

SECCIÓ DE FOLK-LORE

Dia 6. — Segona y última conferencia sobre'l notable treball *Mitologia y Rondalles populars de Mr. E. S. Hartland*, traduït pels senyors Co de Triola y Gatell, el primer dels quals va donar-ne lectura.

Aquesta segona part comença per examinar les metamòrfosis y el poder sobrenatural de certes persones tant usual en les rondalles, conseqüència lògica del desenrotllament de les societats, com ho comproven les mateixes mitologies.

S'ocupa després de la transmissió de les especies folk-lòriques, referint-se especialment a l'escola sanscrita d'en Benfey y a l'importancia de les narracions indians, tractant, finalment, de la distinció entre *rondalla, llegenda, saga, droll y balada*.

D. Rossend Serra y Pagès va donar a conèixer una serie de *Balls antics del Vallès*, molts d'ells que ja han desaparegut, fent-ne una indicació sumaria y comentant-los ab observacions molt curioses. El mestre Masó y Goula va tocar-los al piano, recordant, entre ells, el ball dels Reis, de Plaça, de les Donzelles, de les Brutes, les Quadrilles, l'Estapera, la Catxutxa, dels Cascabells, Contradança y Ball rodó.

Dia 13. — Se va llegir un erudit treball de D. Ramon N. Comas explicant la Professó de Corpus tal com se va fer aquest any, exactament com si anés passant per davant dels ulls dels espectadors, projectant-ne una serie de vistes fotogràfiques tretes *ad hoc* pel fotògraf D. Narcís Cuyàs.

La descripció estava rublerta de disquisicions erudites y de records de la Barcelona vella, alternant ab l'explicació dels símbols religiosos, consti-

tuint en junt un aplec de datos valiosíssims pera'l folk-lore barceloní.

Dia 20. — La llorejada folk-lorista D.ª Montserrat Civil de Planas, de Molins de Rey, va enviar un aplec de cançons, que va comentar D. Rosend Serra y Pagès, cantant-les la professora senyoreta Joana Roca, de la «Schola Orfeònica», acompanyades al piano pel mestre Masó y Goula.

Totes elles eren inèdites y algunes variants musicals de gran valor melòdic. El senyor Serra va fer un estudi acabat de *La filla del Comtal*, assumpte de gran interès pera l'història de Catalunya, ja que s'hi tracta la guerra dels Segadors.

Dia 27. — Per un cas de força major no va ser possible a la senyoreta Gracia Bassa y Rocas, delegada a Llofriu, donar la conferencia anunciada sobre folk-lore d'aquell poble.

El senyor Serra, després de llegir la fulla folk-lòrica setmanal (com de costum en cada sessió), deguda a D. Ramon N. Comas, a l'anunciar les vacances per la Secció, va donar compte de lo fet en el present curs, dels treballs que s'estaven realisant per en havent acabat l'estiu, y dels resultats obtinguts fins ara ab la propaganda folk-lòrica.

CONVERSES D'ARQUEOLOGIA

Durant aquest mes han continuat vegent-se molt concorregudes les converses d'Arqueologia que pera ús dels excursionistes ha vingut donant el nostre consoci D. Pelegrí Casades y Gramatxes. Heus-aquí'l programa extractat de les donades durant aquesta mesada:

Conversa LXII (dia 3). — Vintitresena de Grecia. — Arquitectura funerària de la Grecia en el període arcaic. — La decadencia comparada ab la de les èpoques anteriors. — Limitacions en els ritus funeraris. — La tomba àtica. — Sa disposició. — La tomba grega en altres regions fòra de l'Àtica.

L'esculptura grega arcaica. — Temes principals y condicions del seu desenrotllament.

Conversa XLIII (dia 10). — Vintiquatrena de Grecia. — Materials usats pera l'esculptura grega en el període arcaic — La policromia natural y l'artificial. — Procediments y caràcters de les obres escultòriques arcaiques.

Conversa XLIV (dia 17). — Vinticinquena de Grecia. — L'esculptura grega arcaica. — Diferentes escoles locals o regionals. — Varietats que les caracterisen y vincles que les uneixen. — Activitat desplegada en el període arcaic de la Grecia en totes les branques del saber. — Divisió de les escoles jònica, dòrica y àtica. — L'ur situació respectiva. — Influències que reberen. — La Jonia y l'Eolida. — Rellius del temple d'Assos. — Influències orientals. — L'escola de Milet. — El temple d'Apol. — Estatues dels Branquides. — Les escoles de Samos y de Chios. — Expedicions marítimes dels samnis y de Chius. — Expedicions marítimes dels samnis. — Esculptures de Navos.

Conversa LXV (dia 25). — Vintisisena de Grecia. — Rellius del *sepulcre de les Arpies*. — Son significat. — Altres monuments jònics existents en regions diferentes. — *Tresor de Cnido* (Delfos). — Columna votiva de

Naxos. — Les escoles dòriques. — Olimpia, Creta y Delfos. — Italia, Beocia y Egina.

Totes aquestes converses han anat acompanyades de projeccions fotogràfiques dels més nomenats monuments de l'època ressenyada en el trascur de les mateixes.

EL XALET-REFUGI D'ULL DE TER

(PRIMERS TREBALLS)

COM dèyem en el número anterior, en l'excursió que'l CENTRE practicà a Ull de Ter els dies 29 y 30 de Juny prop-passat, quedà fixat el lloc d'emplaçament del Xalet-refugi.

Creyent l'Ajuntament de Setcases que, en virtut de documents que posseeix, aquell terror era de la seva propietat, manifestà al CENTRE que, de ser aixís, estava disposat a cedir tot aquell que fos menester pera la construcció del Xalet; però com de les averiguacions que'l CENTRE practicà resulta que'l terror en qüestió està comprès en la que oficialment es coneguda per Montanya de Sant Miquel de Setcases, y aquesta es propietat de l'Estat, el CENTRE, agraïnt l'oferiment d'aquella municipalitat, tingué de dirigir-se al senyor Enginyer Quefe d'aquest districte forestal sollicitant se servis informar favorablement la seva petició al Ministeri de Foment, demanant el corresponent permís pera ocupar a Ull de Ter una hectaria de terror ab destí al Xalet-refugi.

El brillant informe que de la nostra petició va fer l'expressat senyor Enginyer, aixís com els laudatoris conceptes que an ell li mereix el CENTRE, junt ab les gestions que a Madrid ha practicat el senyor Ventosa y Calvell, ens permeten assegurar que d'un moment a l'altre's firmarà la R. O. d'acord ab lo sollicitat pel CENTRE.

* * *

Entre'ls molts y valiosos oferiments que està rebent el CENTRE ab motiu de la construcció del Xalet-refugi es digne d'especial esment el del nostre consoci en Rafel Patxot, propietari de l'Observari meteorològic de Sant Feliu de Guíxols, qui, ab un desprendiment digne de tota lloança, s'ha ofert a costejar tots els aparells necessaris pera l'estació meteorològica que funcionarà en el Xalet, y que per la seva altitut serà una de les més interessants de l'extensa xarxa que'l senyor Patxot, ab la cooperació d'alguns amants d'aquests estudis, va extenent per diferents llocs de Catalunya.

* * *

No es solament entre'ls nostres consocis que ha sigut rebuda ab entusiasme la construcció del Xalet-refugi d'Ull de Ter: a

Barcelona gairebé tota la premsa local ha parlat ab elogi del projecte, y *El Poble Català*, el *Diario de Barcelona*, *La Veu de Catalunya* y *La Vanguardia* han publicat notables articles molt falaguers pera'l CENTRE y encomiàstics pera l'important obra que va a emprendre. També en la premsa de Girona, Camprodon y altres punts de Catalunya hi hem trobat paraules d'encoratjament pera'l CENTRE y pera la seva missió de cultura, a l'ocupar-se del mateix assumpte.

* * *

El mestre d'obres de Camprodon senyor Pagès (Faustina), d'acord ab el nostre company senyor Martorell, tenen ja preses totes les disposicions necessaries pera que les obres de construcció puguin començar a primers d'Agost.

A l'escriure aquestes ratlles una brigada de quinze operaris va a sortir cap a Ull de Ter pera aixecar-hi una barraca on s'allotjaran els treballadors durant la construcció de les obres del Xalet.

Si'l temps permet que aquestes puguin seguir-se sense interrupció, esperem que a últims de Setembre podrà cobrir-se l'edifici.

* * *

Continuació de la llista de suscripció:

Suma anterior, 5.040 pessetes; Enric Riba, 15; R. M. N., 25; Lluís Serrahima, 25; Joseph Monegal, 50; Francesc Borrell, 25; Angel Bernadas, 25; Juli Barbey, 25; Joan Tusquets, 50; Joan Crespi, 5; Carolina Farssac, 5; Lluís Marian Vidal, 200; Enric Baixeras, 25; Domingo Dama, 25; Eudalt y Joseph Homàs, 50; Ramon Regordosa, 50; Joseph Armangué, 100; Marquès d'Alèlia, 100; Antoni Maspons, 25; Estapé, Cros y C.^a, 100; Joseph Ferrer y Bàrbara, 50; Rafel Torrent, 50; R. P., 50; Carles Iriarte, 50; Enric Schwartz, 25; Severí Izaguirre, 25; Joseph M.ª Juncadella, 50; Camil Casa y Gran, 100; Miquel Navas, 25; Isidre Gasol, 200; Enric Parellada, 100; Salvador Mas, 25; Joseph Ros, 15; Joan Arpí, 50; Emili Carreras, 25; Francesc Matheu, 50; Joan Par, 50; Francisco de P. Molins, 25; Ernest Vilaregut, 50; Joseph Soler y Palet, 15; Frederic Santasusana, 25; Modest Duran y Folguera, 25; Joseph M.ª Blanch, 5; Enric Mínguez, 25; Eusebi Calonge, 50; Francisco X. París, 25; Lluís de Ferrer, 100; Antoni Bartomeus, 50; Rafel Rabell, 50; Antoni Tusquets, 20; sobrant funció de teatre a Camprodon, 82; Bartomeu Bosch, 50; Francisco de P. Vergés, 25; Joseph M.ª Torrent, 15; Carles Maurer, 50; Joan B. Busà, 25; Joan Marimon, 25; Ricard Bartrolí, 50; Antoni Anet, 25; Antoni Serra y Feliu, 100; Joan Dern, 25; Pelegrí Trius, 25; Ramon Catarineu, 25; Joseph Serrat, 10; Joseph M.ª Bou, 10; Guillem Escrivà, 10; Lambert Mata, 25; Joseph Soldevila, 50; Ramon Camprubí, 25; Ibo Morer, 25; Miquel A. Fargas, 25; Hereus de Claudi Arañó, 200. — *Total recaudat fins avuy*, 8.272 pessetes.

El CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA sols se declara responsable de lo contingut en la *Secció Oficial* del seu BUTLLETÍ, deixant íntegra als respectius autors la responsabilitat dels treballs firmats.